

Leszek Marian Starkel (1931–2021)

Odszedł od nas Profesor dr. hab. Leszek Marian Starkel (1931–2021), członek rzeczywisty Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, człowiek o bogatym życiorysie, badacz zajmujący się paleogeografią holocenu i czwartorzędu, współpracownik Państwowego Instytutu Geologicznego, geograf fizyczny, geomorfolog, geomorfolog strukturalny, paleohydrolog.

Profesor L. Starkel urodził się w Wierzbniku (obecnie Starachowicach) w rodzinie nauczycielskiej. Młodość spędził w Dębicy, gdzie ukończył liceum ogólnokształcące. Odbił studia geograficzne na Uniwersytecie Jagiellońskim, w 1954 r. obronił pracę magisterską napisaną pod kierunkiem prof. M. Klimaszewskiego.

Całe dorosłe życie poświęcił nauce, pracując od 1953 r. w nowoutworzonym Instytucie Geografii PAN, w Pracowni, a potem Zakładzie Geomorfologii i Hydrologii Gór i Wyżyn w Krakowie, którym kierował od 1968 r. do przejścia na emeryturę w roku 2001. Z Instytutem Geografii rozstał formalnie się w listopadzie 2018 r., po 65 latach bardzo aktywnej pracy naukowej. Swoje badania rozpoczął od kartowania geomorfologicznego Progu Karpat i Bieszczad. Wyniki tych prac opublikował już w 1957 r. w opracowaniu pt. *Rozwój morfologiczny progu Pogórza Karpackiego między Dębicą a Trzycianą* opublikował w *Pracach geograficznych*. Prace terenowe kontynuował do końca swojej aktywności zawodowej na różnych obszarach globu.

W roku 1959 uzyskał stopień doktora na podstawie pracy *Rozwój rzeźby Karpat fliszowych w holocenie*, w roku 1964 doktora habilitowanego (rozprawa pt. *Rozwój rzeźby polskiej części Karpat Wschodnich*), w 1971 r. profesora nadzwyczajnego, a w roku 1979 profesora zwyczajnego. Był członkiem Polskiej Akademii Nauk, od 1983 r. członkiem korespondentem, a od 1997 r. członkiem rzeczywistym. Był też członkiem krajowym czynnym Polskiej Akademii Umiejętności (od 1990 r.).

Poligonem badawczym nad zmianami paleogeograficznymi i paleohydrologią oraz rozwojem dolin w późnym glacialu i holocenie była dolina Wiśłoki u jej wylotu z Karpat w okolicach Dębicy. Do odsłaniających się tam profili wracał wielokrotnie w swych pracach wspólnie z paleobotanikami, malakologami i innymi specjalistami oraz współpracownikami. Drugim obszarem Jego badań była dolina Sanu w jej górnym odcinku, gdzie brał udział w pracach nad dokumentacją geologiczno-inżynierską dla zapory w Solinie z prof. J. Dziewańskim. Współpracował m.in. przy edycji *Szczegółowej Mapy Geologicznej Polski w skali 1 : 50 000*, ark. Lesko, gdzie zostały stwierdzone utwory interglacialne. Wcześniej opracował i wydał 2 arkusze *Mapy Geomorfologicznej w skali 1 : 50 000* oraz jest współautorem *Mapy Geomorfologicznej Polski 1 : 500 000*.

Aktywność naukowa i organizacyjna Profesora Leszka Starkla była ogromna. Pasjonował się ewolucją rzeźby polskich Karpat fliszowych i ich przedpola oraz Dardżylińskich Himalajów. Jednym z głównych przedmiotów Jego badań była paleogeografia holocenu Polski i Europy, ewolucja dolin rzecznych w okresie ostatnich 15 000 lat, paleohydrologia późnego czwartorzędu Polski, strefy umiarkowanej i świata. Zajmował się też współczesnymi procesami geomorfologicznymi, a od powodzi 1997 r. rolą zdarzeń ekstremalnych w ewolucji rzeźby strefy umiarkowanej i monsunowej, regionalizacją i oceną środowiska przyrodniczego Karpat i Polski, strefowością i piętrowością geosystemów w kontynentalnych klimatach Mongolii. Obszarem szczególnie lubianym przez prof. Starkla były Indie, a tam szczególnie Dardżylińskie Himalaje, które uznawał za drugi dom.

Dorobek naukowy Profesora to ponad 750 publikacji, z których ostatnia nie została jeszcze opublikowana. Ponadto jest autorem lub redaktorem 30 książek, wiele z nich wydano w prestiżowych wydawnictwach zachodnioeuropejskich.

Profesor Starkel był także tytanem pracy organizacyjnej. Wśród licznych międzynarodowych i krajowych organizacji, w których aktywnie pracował, są Komisje Międzynarodowej Unii Geograficznej, Międzynarodowej Unii Badań Czwartorzędu (INQUA), w tym Komisja Holocenu i Paleohydrologiczna, Programy UNESCO, Komisja Geomorfologiczna Karpacko-Bałkańska, komitety Polskiej Akademii Nauk, komisje Polskiej Akademii Umiejętności,

polskie komitety narodowe i towarzystwa naukowe, takie jak: Polskie Towarzystwo Geograficzne, Polskie Towarzystwo Geologiczne i Stowarzyszenie Geomorfologów Polskich. Swoją wiedzę dzielił się z uczestnikami licznych konferencji, które współorganizował i w których brał czynny udział, zawsze intensywnie dyskutując, co jak sam podkreślał bardzo lubił.

Leszek Starkel był wzorem uczonego dla współpracowników i podwładnych, a przede wszystkim dla trzynastu doktorów, których wypromował. Był recenzentem 15 rozpraw habilitacyjnych. Zasiadał przez lata w Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów.

W uznaniu zasług Profesor L. Starkel otrzymał liczne tytuły i wyróżnienia. Do najcenniejszych należą D. Linton Award British Geomorphology Research Group, Gold Founder's Medal of Royal Geographical Society (który otrzymał jako drugi Polak po Pawle Edmundzie Strzeleckim w 2004 r.), Medal 100-lecia Scottish Geographical Society, członkostwo w Royal Physiographical Society w Lund, honorowe członkostwa INQUA, Międzynarodowej Asocjacji Geomorfologicznej IAG, Stowarzyszenia Geomorfologów Polskich oraz geograficznych towarzystw naukowych Polski, Słowacji, Węgier. Został odznaczony Krzyżem Kawalerskim (1991) oraz Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (2003).

Profesor pozostanie w naszej pamięci jako człowiek pogodny, skory do dyskusji naukowych i dzielenia się wiedzą, a przede wszystkim jako wielki uczony o międzynarodowej sławie. Człowiek, którego pasją była nauka, ale nie obce mu były zwykłe życiowe sprawy.

Odszedł od nas na zawsze 6 listopada 2021 r., został pochowany obok żony – prof. dr hab. Barbary Obrębskiej-Starkel na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie. Dołączył w zaświatach do swoich znakomitych poprzedników, profesorów, m.in. Mieczysława Klimaszewskiego. Cześć Jego pamięci. Niech spoczywa w pokoju.

Spis wybranych publikacji prof. Leszka Starkla

- STARKEL L. 1957 – Rozwój morfologiczny progu Pogórza Karpackiego między Dębicą a Trzcianą. Pr. Geogr. IG PAN, 11.
- STARKEL L. 1960 – Rozwój rzeźby Karpat fliszowych w holocenie. Pr. Geogr. IG PAN, 22.
- STARKEL L. 1965 – Rozwój rzeźby polskiej części Karpat Wschodnich. Prace Geograficzne IG PAN, 50.
- STARKEL L. 1969 – Odbicie struktury geologicznej w rzeźbie Karpat fliszowych. Stud. Geomorph. Carpath.-Balcan., 3.
- STARKEL L. 1969 – Climatic of Tectonic Adaptation of the Relief of Young Mountains in the Quaternary. Geograph. Pol., 17.
- STARKEL L. 1972 – Charakterystyka rzeźby Polskich Karpat i jej znaczenie dla gospodarki ludzkiej. Problemy Zagospod. Ziem Górskich, 110.
- STARKEL L. 1972 – Karpaty Zewnętrzne. [W:] Klimaszewski M. (red.), Geomorfologia Polski, t. 1.
- STARKEL L. 1972 – Kotlina Sandomierska. [W:] Klimaszewski M. (red.), Geomorfologia Polski, t. 1.
- STARKEL L. 1976 – The role of extreme (catastrophical) meteorological events in contemporary evolutions of slopes. [W:] Derbyshire E. (red.), Geomorphology and Climate. J. Wiley, Chichester.
- STARKEL L. 1977 – Paleogeografia holocenu. PWN, Warszawa.
- STARKEL L. 1977 – The paleogeography of mid- and east Europe during the last cold stage, with west European comparison. Phil. Trans. Royal Soc. London.
- STARKEL L. 1978 – The role of extreme meteorological events in the shaping of mountain relief. Geograph. Pol., 41.
- STARKEL L. 1988 – Paleogeography of the periglacial zone in Poland during the maximum advance of the Vistulian Ice Sheet. Geograph. Pol., 55.
- STARKEL L. 1992 (dr. 1994) – Regularities of mountain geocoecosystems. Preistoria Alpina, 28 (1).
- STARKEL L. 1994 – Częstość powodzi w holocenie w świetle metod sedimentologicznych, geomorfologicznych i datowań bezwzględnych (dorzecze górnej Wisły). Zesz. Nauk. PŚL., 1229. Geochronometria, 10.
- STARKEL L. 1995 – Palaeohydrology of the temperate zone. [W:] Gregory K.J., Starkel L., Baker V.R. (red.), Global continental palaeohydrology. John Wiley & Sons, Chichester.
- STARKEL L. 1995 – Introduction to global paleohydrological changes. [W:] Gregory K.J., Starkel L., Baker V.R., Global continental palaeohydrology. John Wiley & Sons, Chichester.
- STARKEL L. 1995 – Changes of river channels in Europe during the Holocene. [W:] Gurnell A., Petts G. (red.), Changing river channels. John Wiley & Sons, Chichester.
- STARKEL L. 1996 – Present-day formation of the southern part of Meghalaya Plateau. Hill Geogr., 12.
- STARKEL L. 1996 – Palaeohydrological reconstruction: advantages and disadvantages. [W:] Branson J., Brown A.G., Gregory K.J. (red.), Global continental changes: the context of paleohydrology. Geol. Soc. Spec. Publ., 115.
- STARKEL L. 1996 – The place of the Vistula river in the late Vistulian – early Holocene evolution of the European valleys, European river activity and climatic change during the Lateglacial and early Holocene. Hrsg. Burkhard Frenzel, Palaeoklimaforschung, 14.
- STARKEL L. 1997 – Mass movements during the Holocene: the Carpathian example and the European perspective, Rapid mass movement as a source of climatic evidence for the Holocene. Hrsg. Burkhard Frenzel et al., Palaeoklimaforschung, 19.
- STARKEL L. 1998 – Extreme events in the last 200 years in the upper Vistula basin: their palaeohydrological implications. [W:] Benito G., Baker V.R., Gregory K.J. (red), Palaeohydrology and environmental change. John Wiley & Sons, Chichester.
- STARKEL L. 1998 – Continental water cycle and carbon reservoirs and their relationships in the past. Glob. Planet. Change.
- STARKEL L. 1998 – Geomorphic response to climatic and environmental changes along a Central Asian transect during the Holocene. Geomorphology, 23.
- STARKEL L. 1999 – Space and time scales in geomorphology. [W:] Mauesbacher R. (red.), Magnitude and frequency in geomorphology. Proceedings of the Fourth International Conference on Geomorphology, Bologna 1997. Vol. 2, Zeitschrift fuer Geomorphologie N.F. Supplementband, 115.
- STARKEL L. 1999 – Ewolucja den dolin gór i wyżyn. [W:] Starkel L. (red. nauk.), Geografia Polski. Środowisko przyrodnicze, Wydaw. Nauk. PWN, Warszawa.
- STARKEL L. 1999 – 8500-8000 yrs BP Humid Phase – global or regional? Science Reports Tohoku Univ. 7th Ser. (Geography), 49.
- STARKEL L. 1999 – Moje spotkania z Karpatami. Ludzie Nauki, PAN Oddz. w Krakowie.
- STARKEL L. 1999 – Geografia Polski. Środowisko przyrodnicze. Wydaw. Nauk. PWN, Warszawa.
- STARKEL L. 2000 – Chronology of phases of various fluvial activity, of erosion and deposition in the Vistula catchment during Late Quaternary. Geochronometria, 19.
- STARKEL L. 2001 – Extreme rainfalls and river floods in Europe during the last millenium. Geograph. Pol., 74.
- STARKEL L. 2001 – Historia doliny Wisły od ostatniego zlodowacenia do dziś. Monografie, 2, PAN IGIPZ, Warszawa.
- STARKEL L. 2002 – Change in the frequency of extreme events as the indicator of climatic change in the Holocene (in fluvial systems). Quater. Intern., 91.
- STARKEL L. 2003 – Palaeohydrology of Central Europe. [W:] Gregory K.J., Benito G. (red.), Palaeohydrology. Understanding global change. John Wiley & Sons Ltd, Chichester.
- STARKEL L. 2003 – Climatically controlled terraces in uplifting mountain areas, Quater. Sc. Rev., 22.
- STARKEL L. 2005 – Anthropogenic soil erosion since the Neolithic in Poland. [W:] Voelkel J. (red.), Colluvial sediments, flood loams and peat bogs. Zeitschrift fuer Geomorphologie. Supplementband, 139.
- STARKEL L. 2005 – Holocene alluviation in submontane depressions. Geogr. Fis. Dinam. Quat., Suppl. 7.
- STARKEL L. 2006 – Geomorphic hazards in the Polish Flysch Carpathians. Stud. Geomorph. Carpath.-Balcan., 40.
- STARKEL L. 2006 – Problems of Holocene climatostratigraphy on the territory of Poland. Studia Quater., 23.
- STARKEL L. 2007 – The role of climate and human activity in the environmental changes on the territory of Poland, Papers Glob. Change, 14.
- STARKEL L. 2008 – Procesy stokowe i fluwialne przekształcające rzeźbę – czy model z lat 70. jest nadal aktualny? Landform Anal., 9.

- STARKEŁ L. 2010 – Ambootia landslide valley – evolution, relaxation, and prediction (Darjeeling Himalaya). Stud. Geomorph. Carpath.-Balcan., 44.
- STARKEŁ L. 2011 – Present-day events and the evaluation of Holocene palaeoclimatic proxy data. Quatern. Int., 229.
- STARKEŁ L. 2011 – Shifting of climatic-vegetation belts in Eurasian mountains and their expression in slope evolution. Geogr. Fis. Dinam. Quat., 34.
- STARKEŁ L. 2012 – Searching of regularities for slope modelling by extreme events (diversity of rainfall intensity-duration and physical properties of the substrate). Land. Analys., 21.
- STARKEŁ L. 2012 – Geomorphological effects of antropopression in the mountains of various climatic zones (selected examples). Stud. Geomorph. Carpath.-Balcan., 46.
- STARKEŁ L. 2013 – Some regularities of mountain relief evolution. Stud. Geomorph. Carpath.-Balcan., 47.
- STARKEŁ L. 2014 – O niektórych prawidłowościach rozwoju rzeźby gór i ich przedpola (na przykładzie wybranych gór Eurazji). Wydaw. Akad. Sedno,
- STARKEŁ L. 2014 – The Quaternary transformation of older inherited mountain landscapes. Stud. Geomorph. Carpath.-Balcan., 48.
- STARKEŁ L. 2015 – Clusters of extreme floods; their role in the transformation of fluvial systems. Zeitschrift für Geomorphologie, 59, Supplement, 3.
- STARKEŁ L. 2016 – Paleohydrology of the Upper Vistula river basin. [W:] Kundzewicz Z.W., Stoffel M., Niedźwiedz T., Wyżga B. (red.), Flood risk in the Upper Vistula Basin, GeoPlanet: Earth and Planetary Sciences, Springer International Publishin.

*Wojciech Rączkowski, Antoni Wójcik
Państwowy Instytut Geologiczny*